

Карпів Ірина Євгенівна
студентка 4 курсу,
спеціальність 012 «Дошкільна освіта»,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім.
акад. С. Дем'янчука»

Науковий керівник:
Мельничук Лілія Борисівна
к.пед.н., доцент кафедри педагогіки,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім.
акад. С. Дем'янчука»

УЯВЛЕННЯ ПРО ЧАС ЯК СКЛАДОВА РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Одним із важливих напрямків модернізації освіти, визначених у Національній доктрині розвитку освіти та Державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ століття», є «оновлення змісту, форм і методів дошкільного виховання відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку» [1].

Як відомо, сучасні умови праці вимагають від людини уміння стежити за перебігом часу в процесі своєї діяльності, розподіляти її в часі, реагувати на різні сигнали з певною швидкістю і через задані тимчасові інтервали прискорювати або уповільнювати темп своєї діяльності, раціонально використовувати час. У всіх видах діяльності людини так чи інакше потрібна орієнтація в часі, відчуття часу. У свою чергу відчуття часу спонукає людину бути організованою, зібраною, допомагає берегти час, раціональніше його використовувати, бути точним. Час є регулятором не тільки різних видів діяльності, але і соціальних відносин людини.

Здійснений аналіз наукових досліджень Б. Ананьєва, Л. Венгера, О. Запорожця, Г. Люблінської, М. Поддякова, О. Усової засвідчив те, що без урахування особливостей формування орієнтовно-пошукової діяльності, спрямованої на виявлення просторових і часових відношень, не можна побудувати наукову систему навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Метою окреслених тез є теоретичне обґрунтування методики формування часових уявлень у дітей дошкільного віку.

Час сприймається дитиною опосередковано, через конкретизацію часових одиниць і відношення в постійно повторюваних явищах життя і діяльності. Більшою точністю відрізняється уявлення дітей про такі проміжки часу, навичка розрізнення яких формується на основі особистого досвіду. Тому дітей потрібно знайомити з такими інтервалами часу, якими можна виміряти і визначити тривалість, послідовність, ритмічність їх дій, різноманітних видів діяльності [3].

У ранньому дошкільному віці дитина живе в основному хвилиною, поточними інтересами. В цей період у мові дітей дієслова не мають ознак часу.

На ранніх етапах розвитку дитина орієнтується в часі на основі якісних ознак. Наприклад, «добраніч» говорять, коли лягають спати, увечері вже темно і сонця немає.

В дошкільному віці у дітей з'являються запитання про час: «Чому є ще дні?», «А коли я був маленький, я плакав, коли мама кудись йшла». Це говорить про те, що в дошкільному віці діти починають думати про час, як про щось таке, що існує окремо від подій. Час починає уявляти дитині як щось велике, довге, в якому розміщуються інші менші частки часу. Проте у дітей трьох - п'яти років чітких уявлень про час немає. Висловлювання дітей свідчать, що час вони розуміють як явище оборотне і яке можна перервати. У цьому віці діти говорять про дні, місяці, години як про певні предмети і навіть уособлюють їх. Вони запитують: «Куди пішло вчора і звідки прийде завтра?», «Куди зникають дні і чому вони знову з'являються?». Визначну роль у формуванні сприйняття часу у дітей відіграє режим. Діти починають сприймати час через дії, події і явища життя, що повторюються. Так, на запитання: «Що означає ранок? (чи вечір)», дошкільники здебільшого відповідають: «Ранок, коли заняття», «До обіду, коли прогулянка», «Вечір, коли приходять батьки» [1].

Розвиток часових уявлень і орієнтування в часі пов'язані з повсякденним життям і діяльністю дітей. У дошкільній установі основними орієнтирами виявляються режимні моменти, емоційно значущі події, темп діяльності. Якщо не проводити спеціальну роботу по формуванню часових уявлень, то це приведе до того, що одержувані дітьми відомості про окремі часові позначення залишаються на поверхні дитячої свідомості, не розкривають часових відносин. Так, багато дітей шести-семи років не можуть назвати послідовність днів тижня, не співвідносять місяці з сезонами року і датами знайомих їм свят, не знають причинної залежності часів року [4].

Спеціально організоване навчання веде до того, що уявлення про час у дітей швидко удосконалюються, стають більш систематичними, усвідомленими, розвивається відчуття часу.

На думку Ріхтерман Т. Д. чинниками, на основі яких формується відчуття часу, є:

- знання часових еталонів. Для того, щоб дитина могла зрозуміти, про яку часову тривалість йому говорять, або визначити самостійно тривалість часового інтервалу, він повинен знати час на годиннику і навчитися користуватися ним.

- переживання – відчуття дітьми тривалості часових інтервалів. Для цього необхідно організувати різноманітну діяльність дітей в межах певних часових відрізків. Це дасть можливість дітям відчути протяжність часу і уявити, що реально можна встигнути зробити за той або інший його відрізок. А надалі це послужить основою формування здатності планувати свою

діяльність в часі, тобто вибирати об'єм роботи відповідно відведеному на неї часу [1, с. 3].

Розвиток у дітей уміння оцінювати часові інтервали без годинника, на основі відчуття часу. Контроль з боку дорослих допоможе їм удосконалити адекватність оцінок, отже, він необхідний як підкріплення при виробленні навиків орієнтування в часі.

Отже, повсякденне життя, режимні моменти, які постійно чергуються, стають для дітей орієнтиром. Тому правильне їх практичне орієнтування в часі їм дається значно легше, ніж опанування часовими поняттями.

При стихійному, самостійному засвоєнні уявлень про час у дітей дошкільного віку часові поняття складаються досить пізно. Для більш успішного формування у дітей цих знань і пізнавальних процесів, що підвищують ефективність підготовки їх до навчання у школі, слід організувати навчання під керівництвом дорослого.

Робота з формування у дошкільників вміння орієнтуватися у часі проводиться в системі занять в кожній віковій групі і займає вона, як правило, порівняно невелику частину заняття. Матеріал дається з поступовим ускладненням. Ускладнюються не тільки завдання, а й методи і прийоми навчання [3].

У середній групі програмні вимоги розширюються. Діти повинні знати не тільки назви та характерні ознаки частин доби, але і їх послідовність. Діти вчать розрізняти і називати поняття: «вчора», «сьогодні», «завтра», на конкретних прикладах знайомляться з поняттями «швидко - повільно».

Робота з формування у дітей вміння орієнтуватися у часі в середній групі проводиться так само, як і в молодшій: вихователь широко використовує ігрові прийоми, ілюстрований матеріал, активізує уявлення дітей про характерні природних явища, діях людей у ті чи інші відрізки часу.

В середній групі для кращого запам'ятовування послідовності частин доби вже можна використовувати елементи символічної наочності. Так, частини доби зображуються кружками різного кольору.

У старшій групі основна увага приділяється свідомому засвоєнню днів тижня. Діти вчать називати, визначати, який день був вчора, який буде завтра, називати кількість днів у тижні, їх порядкові номери. Крім того, діти виділяють характерні ознаки пів року, визначають зиму, літо, весну, осінь, відзначаючи природні явища, працю людей у природі, а також ігри та розваги дітей в різний час року.

Відомо, що дні тижня діти засвоюють нерівномірно. Найкраще вони запам'ятовують неділю, суботу і понеділок. Тому знайомство дітей з поняттям тижня краще починати не з засвоєння назв усіх днів тижня, а з встановлення, який день тижня сьогодні, який день тижня був вчора, якою буде завтра. Причому спочатку вихователь вводить більш легкі для засвоєння дні тижня, такі, як неділя, понеділок, і лише поступово починає використовувати назву інших днів. При навчанні важливо, щоб діти не тільки називали дні тижня, але й давали б їм елементарну характеристику.

Пізніше можна починати працювати над засвоєнням назв усіх днів тижня в послідовності [4].

Робота з календарем у старшій групі повинна проводитися після знайомства з порядковим рахунком. Використовуючи календар, вихователь, з одного боку, домагається більш глибокого розуміння сутності поняття «тиждень», з іншого, вправляє дітей у кількісному і порядковим рахунку.

Робота, розпочата в старшій групі, триває до підготовчої. Діти вчать називати дні тижня не тільки в прямому, але й у зворотному порядку, визначати, скільки днів у тижні до названого і після нього, який день між двома названими, визначають пропущений день серед названих. Діти повинні знати, що тиждень завжди включає в себе сім днів, з якогось дня ми почали рахувати [5].

У підготовчій до школи групі дітей навчають укладатися на занятті у відведений час. Для цього використовуються різні прийоми. Якщо на занятті використовуються пісочний годинник, діти наочно впевнюються у плинності часу, тривалості його невеликих відрізків. Є така частина сприйняття часу як «відчуття часу». Його теж необхідно розвивати у дітей дошкільнят віку, так як сучасні умови праці та життя вимагають від людини вміння відчувати час, раціонально використовувати його. В свою чергу розвинуте почуття часу спонукає людину бути організованим, зібраним і точним [3].

Для поглиблення, уточнення і закріплення знань, які формуються у повсякденному житті, слід проводити заняття із застосуванням таких методів, як дидактичні ігри та вправи, розв'язування задач, вправління у визначенні послідовності логічно пов'язаних подій, в оцінці недовго тривалих інтервалів секундами і хвилинами, в умінні укладатися у відведений час при виконанні нетривалих практичних завдань.

Список використаних джерел

1. Баглаєва Н. І. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят. *Дошкільнє виховання*. 2009. № 7. С. 3–4.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононко. 3-тє вид., випр. Київ: Світич, 2009. 430 с.
3. Леушина А. М. Формирование элементарных математических представлений у детей дошкольного возраста. Москва: Просвещение, 1974. 368 с.
4. Петерсен Л. Г. Математика для дошкольников. Раз – ступенька, два – ступенька. Москва: Педагогика, 1996. 96 с.
5. Щербакова К. Й. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1996. 240 с.